

Columnes i milícies catalanes al front d'Aragó

Guillem Carreras Rodríguez

Columnes i milícies catalanes al front d'Aragó

Guillem Carreras Rodríguez

NIUB: 14742991

Tutor: Dr. Joan Villarroya Font

Dep. Història Contemporània

Universitat de Barcelona

2013

Índex

Introducció	2
Estat de la qüestió	3
Definició i delimitació espacial i temporal del treball	8
Situació política i context	9
Origen i Formació	12
Mobilització, composició i preparació	13
Milícies al Front	19
La fi de les Milícies. La militarització	25
Conclusions	28
Bibliografia	30
Annexos	31

Introducció

Tal com diu l'escriptor anglès George Orwell, que lluità al front d'Aragó en una milícia del POUM: «Seria completament impossible d'escriure la Guerra Civil espanyola des d'un punt de vista purament militar. Fou sobretot una guerra política».¹

Amb aquesta rotunda afirmació Orwell deixa clar que la Guerra Civil Espanyola va tenir un alt contingut polític, apart del contingut militar inherent a qualsevol conflicte armat. Les milícies reflecteixen clarament aquesta vessant militar amb l'afegitó característic d'una politització enorme que buscava la creació d'un exèrcit de voluntaris capaços d'enfrontar-se als facciosos revoltats. Cal recordar que aquestes forces civils i totalment voluntàries van sorgir del si de partits i sindicats.

Aquestes milícies han estat sovint mitificades tant negativament com positivament; identificades i elogiades com "el poble en armes" amb una aura d'heroïcitats i de misticitat o per altra banda han estat culpades de la derrota per no seguir una estructura militar clàssica. És per això, que amb aquest treball es pretén de manera modesta analitzar les situacions polítiques que van condicionar el sorgiment d'aquestes forces obreres i sobretot entendre la seva aparició, la seva mitificació, les tasques que van desenvolupar al llarg de la seva curta existència, i la militarització posterior que va suposar la seva fi en integrar-se a l'Exèrcit Popular de la República.

Endinsant-nos amb el fenomen de les milícies intentarem donar resposta a qüestions com ara: Què van ser les columnes i milícies i perquè es van formar? Qui les integrava? Quin material bèl·lic tenien a la seva disposició? Quines accions van fer durant la contesa? Aquestes són algunes de les preguntes que aquest treball vol estudiar basant-se en la bibliografia, recerques i testimonis existents.

¹ ORWELL, George: *Homenatge a Catalunya*. Ariel, Barcelona:1969, p. 45.

Estat de la qüestió

La Guerra Civil Espanyola és un dels fets més importants i transcendents de la nostra història contemporània, és per això que ha estat objecte de molts estudis i té una bibliografia molt abundant i prolífica ja que disposa d'una envejable riquesa temàtica. No obstant, aquesta riquesa documental tracta temes molt espinosos, l'estudi dels quals facilita caure en partidismes i en l'ús d'ulleres ideològiques.

Durant la realització d'aquest treball s'ha volgut consultar un ventall ampli d'obres i memòries de personatges coetanis per copsar les diferents ideologies i punts de vista existents sobre les milícies, amb l'objectiu de donar veu a totes o quasi totes les tendències i idees que van participar en la creació i l'acció d'aquestes. En aquest apartat farem una breu relació de les obres més emprades a l'hora de tractar la qüestió de les milícies degut a que són les que profunditzen i prioritzen de manera més extensa el subjecte del treball. Les obres que toquen el tema de retruc o de manera més superficial, constaran a la corresponent bibliografia ja que també han aportat informació i han estat consultades, tot i que no de manera exhaustiva.

Si bé, tal com s'ha apuntat prèviament la Guerra Civil Espanyola ha generat moltes obres i documents, podem dir que el tema de les milícies, sobretot les destinades al Front d'Aragó, no ha estat treballat amb profunditat i fins fa relativament poc, no disposava de cap monografia exhaustiva sobre el tema, tot i que si disposava de testimonis de milicians que han assolit una fama prou important².

² Tal com diu UCELAY DA CAL, Enric, a *La Catalunya Populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Edicions La Magrana, Barcelona: 1982, ens trobem en que no hi ha cap bon estudi del front aragonès, destacant una única obra monogràfica franquista de MARTÍNEZ BANDE, *La invasión de Aragón y el desembarco en Mallorca*. Servicio histórico militar. Monografías de la Guerra de España, núm. 5. Madrid: San Martín, 1970. Els testimonis de milicians estrangers com Orwell aportaven descripcions extretes de la pròpia experiència al front d'Aragó.

L'obra de Ramon Brusco³ *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya* constitueix la monografia més completa i actualitzada referent a les milícies on amb afany d'aprofundir en aquest tema l'autor realitza un anàlisi de les situacions polítiques que van condicionar la desaparició de l'exèrcit a Catalunya i la posterior implantació de les columnes de voluntaris. Aquest extens estudi permet extreure diversos elements estructurals, socials i polítics del moment que ajuden a entendre les característiques que adquirirà el sistema de milícies. Sense pretensions d'entrar en un estudi tècnic de la qüestió militar, s'aconsegueix mostrar gran part de la realitat del front milicià a partir de nombrosos testimonis.

Brusco deixa clar que les milícies catalanes van estar fortament influenciades per la preponderància de l'anarcosindicalisme, i això és clarament visible en l'estructura organitzativa, la tàctica, l'esperit, així com un notable rebuig a l'autoritat, la disciplina i la jerarquia militar. Aquestes milícies van néixer amb la voluntat d'esdevenir un nou model d'exèrcit, lluny de l'ortodoxa estructura militar, per tant ja tenen una gènesi popular amb l'objectiu de defensar la Revolució.

Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya és una obra que tal com diu el seu respectiu actor, busca superar la historiografia fins ara existent sobre les milícies tot aportant una visió justa i imparcial, ja que aquesta fins ara, era molt poc rigorosa i molt tendenciosa. Es podria dir que hi havia dues posicions, la que es dedicava a criticar i a infravalorar la tasca portada a terme per aquests voluntaris, o bé la que exaltava el paper de les milícies criticant amb ferocitat el projecte d'Exèrcit de la República.

Un altre llibre anterior al de Brusco i que se centra en l'anàlisi de les situacions polítiques amb un estil periodístic propi de l'autor és el de Manuel Cruells⁴. Sota el títol *De les Milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*, Cruells estudia les situacions

³ BRUSCO, Ramon: *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya*, Edicions El jonc, Lleida: 2003.

⁴ CRUELLES, Manuel: *De les Milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*, Dopesa, Barcelona: 1974.

polítiques que condicionaren l'Exèrcit republicà, fent que aquest es desintegrés, i posteriorment s'hagués de reorganitzar fins a esdevenir l'Exèrcit Popular, sempre sota un rerefons polític marcat per la constant lluita de competències entre el Comitè de Milícies, la Generalitat i el govern de la República.

Cal destacar d'aquesta obra la necessitat que té Cruells d'emmarcar l'estira i arrossa constant, així com la terrible inestabilitat política existent. Fruit de tots aquests processos plens de contradiccions polítiques i ideològiques, es configura la necessitat de tenir un exèrcit militaritzat o bé de comandament únic, i tal com apunta Cruells, aquest pas de les milícies a l'exèrcit popular segueix unes directrius més aviat partidistes i totalment polititzades.

Les obres testimonials com memòries i biografies s'han tingut molt presents en aquest treball, i aquests testimonis tan diversos ideològicament esdevenen una mostra bastant fiable de que tots els partits polítics, organitzacions sindicals i militars professionals tenien una opinió comuna a l'hora d'assenyalar les greus insuficiències estructurals i d'armes que patien les diverses columnes de milicians sense cap mena d'excepció. És amb l'ús de cròniques de milicians que van al front a combatre a primera línia i que van pertànyer a unitats ideològiques diferents ens podem atansar a una comprensió i concepció molt més acurada i potser més personal del que realment van ser les milícies.

És moment doncs d'introduir figures cabdals en la creació de les milícies antifeixistes com Vicenç Guarner qui va ostentar càrrecs importants com el de Cap superior dels serveis d'ordre públic de la Generalitat de Catalunya, formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya, més tard el nomenaren sotssecretari de la Conselleria de Defensa l'agost del 1936 i s'ocupà d'organitzar columnes per al front, d'establir indústries de guerra, escoles d'oficials i fortificacions; per acabar posteriorment com a cap del front d'Aragó i cap d'estat major de l'exèrcit de l'Est. Aquest bagatge ens aporta un punt de vista militar totalment lligat a la legalitat republicana i a l'Exèrcit que va restar fidel al Govern.

La seva obra *L'aixecament militar i la Guerra Civil a Catalunya*⁵ suposa un testimoni molt valuós d'un home que de principi a fi va restar fidel al govern republicà. És un llibre que degut al càrrec ostentat pel seu autor detalla minuciosament tota la casuística i la problemàtica relacionada amb la falta d'exèrcit i l'adveniment de les milícies com a força de xoc.

El paper d'un militar com Guarner al capdavant de les milícies va ser molt difícil i tràgic ja que després del cop d'estat del 18 de juliol es desconfia de l'estament militar i es veu com una imposició el fet que des de el punt de vista militar es vulgui disciplinar i organitzar amb una instrucció militar unes milícies que eren totalment deficientes en aquests aspectes.

En paraules pròpies Guarner ho descriu així: «A despit de tenaces oposicions ideològiques, els militars intentàvem crear una força militar útil, que fou miliciana i voluntària en un principi, però que desitjàvem solidificar i fer-ne uns instrument bèl·lic eficaç»⁶. Aquesta situació crítica obliga a recórrer a les formacions voluntàries degut a la manca de forces en que es troba el govern constitucional, i sens dubte repercutirà en les deficiències que aquestes presentaran.

Una altra figura cabdal del període és el dirigent anarcosindicalista Juan García Oliver. Oliver és un dels artífexs de la creació del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya (òrgan de govern paral·lel), impulsor de la columna anarcosindicalista "*los aguiluchos*" que combaté al Front d'Aragó, i acabà com a ministre de Justícia durant el govern de Largo Caballero com a representant de la CNT-FAI.

*El eco de los pasos*⁷, és l'autobiografia d'Oliver i malgrat que es podria dir que a vegades sembla que "pequi" de profeta per voler justificar accions passades, no es pot menystenir el fet de que és un personatge clau del període tractat i el seu punt de vista sens dubte ajuda a donar llum a molts aspectes relacionats amb les milícies. La seva posició reforçada després del fallit intent de cop d'estat a Barcelona li permeté posar en

⁵ GUARNER, Vicenç: *L'aixecament militar i la Guerra Civil a Catalunya*: Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona: 1980.

⁶ *Ibíd.* Pp. 122-123.

⁷ GARCÍA OLIVER Juan: *El eco de los pasos*: Editorial Planeta, Barcelona: 2008.

escac el govern populista de la Generalitat i fer entrar les forces anarcosindicalistes al poder, on fins llavors no havien tingut veu.

Com a figura essencial en la creació del Comitè de Milícies, Oliver entendrà i intentarà solventar tota la problemàtica que tindrà el nou exèrcit revolucionari. Tot i que va donar suport a una militarització que veu com a necessària, va criticar que aquesta es fes a favor d'una neteja política afavorida pels comunistes. Tot i reconèixer el valor i l'empenta dels milicians va denunciar que sense material bèl·lic ni queviures per fer front a l'enemic l'atrinxerament era totalment crític. Va estar a favor de donar una formació militar als milicians, ja que la guerra de posicions equivalia a tàctiques molt simples però que requerien experiència militar. Com que anà al front d'Aragó dirigint la columna de "los aguiluchos" va deixar escrites certes impressions del front.

George Orwell és potser un dels altaveus estrangers de la causa republicana més efectius i que ha tingut més repercussió. Amb el seu testimoni sobre la revolució espanyola anomenat *Homenatge a Catalunya*⁸ dóna un testimoni d'algú que mogut per les seves inquietuds polítiques marxa de la seva terra natal per anar a lluitar a una guerra totalment aliena, mostrant un esperit romàntic i altruista.

Deixant de banda l'excepcionalitat de l'autor, *Homenatge a Catalunya* com a font testimonial de primera mà, aporta moltes impressions i reflexions sobre les milícies d'un observador actiu que es veu immers en un conflicte que traspasa totes les fronteres bèl·liques per a esdevenir un conflicte ideològic. L'obra, a més de donar impressions de caràcter militar sobre el front, els comandaments, el material, etc., mostra l'evolució i canvi ideològic de l'autor. Aquest canvi de simpaties sens dubte és degut als rols que els diferents partits adopten durant el transcurs de la guerra.

Una obra exhaustiva i que se centra en un columna en concret és la monografia dedicada a la Columna Macià-Companys de Francesc Xavier Hernández i David

⁸ ORWELL, George: *Homenatge a Catalunya*, Editorial Ariel, Barcelona: 1969.

Iñiguez⁹. El llibre recull totes les peripècies que va haver de passar aquesta columna nacionalista, des del seu naixement i consolidació, a les primeres operacions fetes a l'Aragó, com era la vida al front i el posterior canvi de columna a divisió quan es va imposar la militarització.

Aquesta obra contribueix a donar un punt de vista diferent sobre les columnnes, ja que defuig de l'hegemonia anarcosindicalista que tendeix a generalitzar i a homogeneïtzar les milícies, mostrant una columna de diferent ideologia, composició i comportament.

Tal com diuen Hernández Cardona i Iñiguez:

«Hem d'exposar que aquestes primeres unitats van esdevenir un contingent propi diferenciat respecte els grups de milicians i el braç armat d'una revolució... Sense exèrcit i amb unes forces de seguretat aclaparades pel desgavell revolucionari, la constitució que les dues columnnes militaritzades suposava la reivindicació de la catalanitat d'una gran majoria de ciutadans».¹⁰

Val a dir que la formació d'aquesta columna nacionalista va aixecar moltes suspicàcies i desconfiances ja que per certs sectors era considerada com una columna "burguesa i nacionalista", tal com deixa clar el llibre.

Definició i delimitació espacial i temporal del treball

El punt de partida d'aquest treball és el 20 de juliol del 1936 amb la guarnició militar revoltada de Barcelona ja vençuda pel poble i les forces d'ordre públic de la Generalitat però amb el problema que suposa el saqueig d'armes de les casernes degut a aquesta victòria popular¹¹. Es fa una breu referència a la posterior creació del Comitè de Milícies Antifeixistes¹² com a nou òrgan que regirà la vida política marcada per l'enfrontament. El període estudiat acaba quan les milícies catalanes s'enquadren en

⁹ HERNÁNDEZ, Francesc Xavier; ÍÑIGUEZ, David: *La Columna Macià- Companys*, Fundació Josep Irla, Barcelona: 2009.

¹⁰ *Ibid.* p. 33.

¹¹ Els famosos 30.000 fusells de la caserna de Sant Andreu.

¹² A partir d'ara CCMA.

l'Exèrcit Popular de la República. Si bé no hi ha una data exacte de la militarització a Catalunya degut a les reticències que desperta en certs sectors anarcosindicalistes, aquesta es completa després dels Fets de Maig del 37, on la totalitat de l'organització militar catalana esdevé l'Exèrcit de l'Est, fortament controlat pels comunistes del govern central.

El treball busca focalitzar-se en tots els aspectes referents a les columnes catalanes que van anar al front d'Aragó. Per aclarir l'origen d'aquestes columnes es fa una breu introducció del context i les conseqüències polítiques que suposen la dissolució de l'exèrcit i la reacció posterior que porta la creació de les columnes i la dinàmica d'aquestes.

Per altra banda, aquest estudi se centrarà exclusivament en les columnes i milícies que van anar al front d'Aragó, deixant de banda l'expedició a Mallorca, que tot i que estigués formada per milicians i fos iniciativa de la Generalitat s'ha optat per deixar de banda.¹³

Situació política i context

Després de la derrota dels militars revoltats i la distribució i saqueig d'armes al poble ens trobem amb una situació de col·lapse total de l'administració pública. Finalitzat el fallit intent colpista, el poder es troba al carrer i el poder passa d'estar a la Generalitat al carrer. Això provoca la proliferacions de comitès de composició molt variada, generalment són frontpopulistes, però que acaben sent dominats per les persones o grupuscles més radicals.

L'intent de domar a les masses hauria estat infructuós, ja que les forces d'ordre públic com la guàrdia d'assalt, els carrabiners o la mateixa guàrdia civil havien quedat contagiats per la febre revolucionària, i només quedaven un petit nucli de militars d'esquerra fidels al govern (Germans Guarner, Escofet..) i totalment desacreditats i observats amb malfiança per les masses obreres. A més, per mitjà d'un decret del

¹³ Aquesta decisió s'ha realitzat degut a que es buscava un marc geogràfic més concret i no tan extens.

Govern de la República es dissolien totes les unitats de l'Exèrcit que havien pres part de la revolta. D'aquesta manera les autoritats catalanes es troben amb un panorama desolador doncs sense exèrcit ni forces d'ordre públic es perd totalment el control de la situació.¹⁴

Al no poder aturar el desordre ni la revolució es passa a voler una col·laboració amb els dirigents confederals, ja que són els que compten amb més seguidors, amb més armes i s'han fet els amos de la situació al carrer, per tant es creu que es pot redreçar la situació¹⁵. Els dirigents anarquistes accepten la creació d'un comitè centralitzat sempre que fos un organisme popular que assumeixi la direcció econòmica, militar i política de la vida catalana.

Això suposa un canvi en la dinàmica de relacions entre l'obrerisme anarcosindicalista i el populisme nacionalista república i cristal·litza en la creació del CCMA.

El CCMA fou l'organisme encarregat de dirigir el nou ordre revolucionari, i era controlat majoritàriament pels anarquistes. El Comitè, a més d'encarregar-se de les milícies va ser l'organisme per governar i el seu poder abraçava tots els àmbits, des de l'ordre públic a les finances. Tot i que el CCMA va ser creat per un decret de la Generalitat aquest passà a esdevenir el poder real mentre que la Generalitat es va quedar amb el poder nominal, fent que a Catalunya hi hagués una dualitat de poders.

L'objectiu més immediat del Comitè era orientar tota la vida i esforços de Catalunya cap a l'organització d'unes forces armades que combatessin als feixistes allà on se'ls presentessin.

Totes les forces polítiques i sindicals antifeixistes passen a formar part del Comitè i aquest resulta un clar reflex de la diversitat ideològica existent en aquell

¹⁴ TERMES, Josep: *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)* dins de: VILAR, Pierre (Dir.): *Història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona: 1999.

¹⁵ CRUELLES, Manuel: *op.cit.*, p.32.

ambient de “front populisme de carrer”. Les diferents secretaries i dependències que constitueixen el Comitè queden repartides entre les diferents agrupacions depenent la força que tinguessin aquestes, quedant amb la posició més elevada els anarcosindicalistes, entre els que ha de destacar-se Juan Garcia Oliver, peça clau que ocupa la Secretaria de Guerra, encarregada de planificar tots els afers militars.¹⁶

(Fig.1).

La manca de relació directa amb organitzacions polítiques i sindicals que imposa el nou ordre revolucionari impedeix formar quadres amb capacitat per construir un sistema sociopolític alternatiu, i això sense cap mena de dubte condiciona i afecta directament les milícies.

Ens trobem amb el populisme nacionalista- republicà que intenta sobreviure amb el *balance of powers*, jugant CNT contra PSUC i viceversa, uns contra altres i tots contra el govern central¹⁷.

Un militar com Guarner qualifica la situació de «molt confusa i contradictòria»¹⁸ ja que els poders públics i les forces polítiques catalanes només es mantien en aparença, i era el proletariat el que havia assumit la direcció política, però tampoc s'atreuen a suplantat l'aparell estatal.

Per altra banda Oliver magnifica el paper de la CNT-FAI dient El triunfo fue total y nuestro»¹⁹ i remarca que ell creia que es podia “anar a per tot” i instaurar el comunisme llibertari, però la proposta acaba sent rebutjada per la pròpia organització obrera que opta per acceptar la oferta de Companys de fer un Comitè amb les altres forces antifeixistes. En paraules del propi anarcosindicalista: « La Organización aceptó aquella oferta porque, en la euforia de la victoria sobre los militares, parecía ser un cómodo puente hacia un orden nuevo y revolucionario».²⁰

El 30 d'octubre del 1936 hi ha la dissolució oficial del CCMA i les forces antifeixistes que componien el Comitè passen a estar integrades dins la Generalitat de

¹⁶ BRUSCO, Ramon: *op.cit.*, p. 37-40.

¹⁷ UCELAY DA CAL: Enric: *op.cit.*,p. 294-295.

¹⁸ GUARNER, Vicenç: *op.cit.*, p. 113.

¹⁹ GARCÍA OLIVER Juan: *op.cit.*, p.234.

²⁰ *Ibíd.*p.233.

Catalunya, d'aquesta manera es torna a tenir un únic centre de poder polític, acabant amb la marcada dualitat de poders fins ara existent i que tants problemes creava a la rereguarda.

Origen i Formació

Dins la primera ordre emesa pel nou poder revolucionari hi havia un punt que responia a la necessitat de crear una força capaç d'aturar i fer recular l'avenç dels feixistes.

« 6. A fi de reclutar elements per a les Milícies Antifeixistes, les organitzacions que constitueixen el Comitè queden autoritzades a obrir els corresponents centres d'allistament i d'ensinistrament. Les condicions d'aquest reclutament seran detallades en un reglament interior ». ²¹

Tal com diu Ramon Brusco²² els dos punts fonamentals a resoldre per l'executiu revolucionari eren controlar la rereguarda i organitzar les Milícies Antifeixistes que havien de sortir cap al front. Però la disparitat de les ideologies, la diferència de plantejaments i de tarannàs entre les forces polítiques que representen el CCMA fa que apareguin els primers problemes a l'hora de configurar l'estructura que haurà de tenir el nou exèrcit. Sorgeixen dues posicions antagòniques. Els que defensen un exèrcit centralitzat (PSUC, ERC i d'altres partits nacionalistes) o bé els que són partidaris de les milícies dels partits polítics i de les organitzacions sindicals (CNT-FAI i POUM).

El mateix Guarnier deixa constància a les seves memòries d'aquestes desavinences. « Malgrat que entenien que era absolutament necessari de fer la guerra ja iniciada per la sublevació militar, tots s'oposaven a qualsevol organització bèl·lica regular» ²³

La poca entesa entre les dues tendències i la posició hegemònica dels anarcosindicalistes provocarà que s'impedeixi la formació d'un Exèrcit centralitzat a les

²¹ Extret de la primera ordre del CCMA

²² BRUSCO, Ramon: *op.cit.*, p. 42.

²³ GUARNER, Vicenç: *op.cit.*, p. 113.

ordres d'un estat major militar, i que cada tendència o grup polític disposés de la llibertat d'iniciar un reclutament propi.

Cruells veu clarament que l'estructuració d'una força per combatre els sollevats porta inevitablement a voler caracteritzar aquesta amb certa concepció ideològica i que la ideologia que aquesta obtingui farà que sigui aquest determinat grup el que passi a dominar la situació política catalana. Per tant queda clar que el nou Exèrcit seria una organització ideològica i política, i per tal de dotar-lo d'aquest contingut polític havia de ser una força voluntària, defugint de la clàssica estructura dels Exèrcits de lleves. Això dona pas a les milícies dels partits polítics i les organitzacions sindicals.²⁴

L'organització de les Milícies és sens dubte producte de l'espontaneïtat i el voluntarisme, i els partits i sindicats canalitzen aquest fervor revolucionari a l'hora de crear columnes. Cal dir que certes columnes, sobretot les marxistes²⁵, creen unes estructures militars molt desvinculades dels mateixos organismes revolucionaris, ja que aquests estan majoritàriament controlats per anarquistes.

L'urgència i espontaneïtat farà que les milícies surtin de Barcelona com un organisme militar improvisat que va actuant i s'estructura sobre la marxa. Aquesta urgència i necessitat de crear una estructura del no res és potser una de les moltes raons per les quals les Milícies arrossegaren greus deficiències.

Mobilització, composició i preparació

La mobilització de les milícies i l'acceptació d'aquestes és el fruit d'una resposta entusiasta d'una població majoritàriament proletària. Als primers moments s'apunta tota mena de personal degut a l'ambient revolucionari que hi ha a tot el país i sobretot a Barcelona. És molta gent jove i senzilla la que en ple fervor revolucionari s'allista a defensar la República.

No només per conviccions ideològiques i entusiasme, sinó també perquè d'altres companys més polititzats els arrosseguen, perquè són gent d'acció i volen utilitzar un fusell... A vegades, el simple fet de voler anar al front com una manera

²⁴ CRUELLES, Manuel: *op.cit.*, p. 35-36.

²⁵ Les milícies del POUM i del PSUC

d'escapar-se de l'ambient de la ciutat és el que impulsa a molts a esdevenir milicians, i s'apunten en columnes on no necessàriament combreguen amb la ideologia de qui l'organitza.

Dins del llibre *Les milícies catalanes al front d'Aragó* trobem tres testimonis que narren diferents aspectes i impressions d'aquells dies: « No teníem nocions militars, però la il·lusió, el valor, la fe i les ganes que teníem de defensar la llibertat et donaven unes forces grandioses»; «Teníamos la ilusión de que la guerra duraría cuatro o cinco días y fuimos sin ropa y sin nada, sólo lo puesto»; «En aquells moments dominava la CNT, i era la que formava les columnes, però el nom no tenia res a veure amb la gent. Hi havia gent de tota mena»²⁶.

Aquest entusiasme va anar decaient per tot seguit de causes. Des de la llargada de la contesa, doncs molts van sortir creient que seria com un passeig, a la paralització que va suposar un front estacionari com el d'Aragó i la posterior pèrdua progressiva de l'ànim i esperit combatiu, o a les rivalitats polítiques que començaven a aflorar entre les diferents columnes.

«...l' idealisme dels voluntaris en els primers moments topava de sobte amb la dura realitat de la vida al front. Les penúries i les privacions, el fred i la calor, la set i la fam, les incomoditats i els dèficits d'higiene s'afegirien a l'enemic que calia abatre »²⁷

A partir del dia 15 d'agost des del Govern de Madrid va sortir l'ordre de pagar 10 pessetes diàries a milicians més la seva manutenció diària. Això va suposar la incorporació d'homes menys idealistes i que s'havien allistat pel sou que suposava ser milicià. Aquest fet, tal com afirma Cruells²⁸ va ser l' inici de la transformació de les milícies, ja que tot i dependre directament de la respectiva organització/columna on

²⁶ CAMPS, Judit; OLCINA, Emili: *Les milícies catalanes al front d'Aragó*, Laertes, Barcelona: 2006, p.126,158 i 235.

²⁷ HERNÁNDEZ, Francesc Xavier; ÍÑIGUEZ, David: *La Columna Macià- Companys*, Fundació Josep Irla, Barcelona: 2009, p.85.

²⁸ CRUELLES, Manuel: *op.cit.*p. 38-39.

estava enquadrat, passava a dependre també d'un organisme superior que el pagava, el Govern.

Amb la ferotge campanya per allistar-se a les milícies engegada, i alguns grups d'exaltats i columnes que ja havien anat al front en busca de l'enemic, les diferents forces antifeixistes comencen a crear llocs de reclutament i d'instrucció. Les columnes s'organitzen al carrer, mitjançant crides per la ràdio i els diaris, i ningú té un control exacte del nombre de milicians que es presenten, ni l'armament que aporta personalment cada milicià...

Després d'aquest primer caos organitzador tot es comença a formalitzar i l'allistament es passa a fer a través de les oficines d'organitzacions obreres i sindicals (**fig.2**). Posteriorment per ingressar a les milícies s'havia de tenir de 18 a 45 anys i estar avalat per un partit o sindicat per evitar elements pertorbadors.

Les casernes passen a estar ocupades pels partits i sindicats i aquestes esdevenen improvisats centres d'una matussera instrucció militar. Les casernes són entregades als diferents partits i sindicats que tenen representació dins el Comitè Central i aquest repartiment és directament proporcional a la força política de cada organització.²⁹

La instrucció que reben els milicians, ja sigui perquè reneuen de qualsevol principi militar o bé perquè es fa a corre-cuita, és molt precària. La majoria de testimonis coincideixen a criticar una instrucció militar que consideraven del tot ineficaç. L'objectiu principal era donar una instrucció militar bàsica i elemental, que permetés als milicians anar amb algun primer contacte del món bèl·lic cap al front.

Aquestes deficiències en la instrucció són agreujades per la manca d'armes i municions disponibles, que fa del tot impossible la feina dels assessors militars a l'hora d'ensenyar les diferents tècniques i tàctiques militars amb un mínim de garanties.

La manca d'armes va acompanyada d'un repartiment negligent de l'armament pesat, ja que aquestes armes no són enviades allà on cal sinó que són enviades segons

²⁹ Caserna de Montjuic- ERC, Caserna de Lepanto –POUM, Parc d'artilleria- PSUC i UGT, Casernes de Sant Andreu, Icària i Girona- CNT/FAI

les afinitats polítiques existents dins de cada columna sense pensar amb criteris d'eficàcia militar.³⁰

Un altre aspecte cridaner i peculiar de les columnes és la manca d'uniformització en tots els seus components. Observant fotografies de milicians trobem que alguns vestien l'uniforme militar de la República, d'altres granotes blaves o caquis de treballador, espadenyas de pagès... hi ha una gran diversitat en la vestimenta miliciana, i com diria Orwell "multiforme" seria la paraula apropiada.

Si bé en mitjans de comunicació anarquistes es venen i potencien les vicissituds de les milícies amb frases com aquesta: «Les milícies demostraran davant dels professionals i forçats de les forces feixistes que l'eficàcia d'un cos de combat no està en el seu material de guerra ni en els seus moviments uniformats sinó en la quantitat de cor que es posa en la lluita»³¹

La realitat vista per un militar com el comandant Guarner és molt diferent, ja que veu que només es pot comptar amb un eixam de columnes de milicians de molta escassa eficiència militar, i que a més, qüestionen i no accepten la jerarquia i la disciplina militar, fent que els assessors militars de les columnes quedin rellevats a un segon lloc pels caps polítics.

El comandant Guarner, que col·laborava amb l'organització de les columnes que sortien cap al front aragonès, va denunciar les deficiències estructurals i materials que patien les milícies:

«El rudimentari fraccionament consistia a agrupar els voluntaris en decúries (10 homes), seccions (trenta milicians) i centúries (vuitanta o cent components). Als locals de les organitzacions o en ple carrer es proporcionava una improvisada instrucció a aquella gent, per part d'algú que hagués estat oficial o classe de tropa a l'Exèrcit, consistent en algunes marxas i evolucions en ordre tancat i formats en tres, a establir-se

³⁰ SOLÉ SABATÉ, Josep M; VILLARROYA, Joan: *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Edicions 62, Barcelona: 2005, p. 130.

³¹ BRUSCO, Ramon: *op.cit.*, p. 61.

en guerrilla, a prendre malament la línia de mira de fusells i mosquetons i a carregar i descarregar l'arma, que molts veien per primera vegada. Les armes automàtiques i morters eren servits generalment pels qui havien manejat o vist de prop aquestes màquines durant el servei militar. Amb còdols es practicava el llançament de granades de mà, sense fixar-se gaire que el pes de la pedra correspongués al veritable pes de la granada. L'espectacle era com per intimidar qualsevol militar professional, i vam haver de designar força companys nostres perquè, al front d'aquelles columnes i al costat dels seus dirigents, anessin convertint-les poc a poc en instruments militars el més eficaços possibles»³²

Un altre testimoni que coincideix en gran mesura amb el comandant Guarner és el de l'escriptor anglès George Orwell, que diu que tot i que ell va estar a una milícia del POUM, les altres milícies patien les mateixes mancances:

«El segon dia d'haver ingressat a la caserna començà el que, còmicament en deien instrucció. La majoria de reclutes eren minyons de setzes o disset anys, dels barris pobres de Barcelona, plens d'ardor revolucionari però completament ignorants del que volia dir una guerra. Ni tan sols hi havia manera de fer-los formar. La disciplina era inexistent; si una ordre contrariava algú, sortia de les files i discutia iradament amb l'oficial. (...) Amb gran decepció vaig descobrir que no ens ensenyaven a manejar armes. L'anomenada instrucció consistia simplement en exercicis de parada i desfilada, de la manera més antiquada i estúpida (...) En les milícies del POUM l'escassetat de fusells era tan desesperada que les tropes de refresc que arribaven al front sempre havien de fer servir els fusells dels soldats que rellevaven.»

La punyent crítica d'Orwell segueix posant èmfasi a l'escassetat d'armes i denominant aquestes com a «pura ferralla.»³³

Per últim i com a testimoni directe del CCMA tenim al dirigent anarcosindicalista García Oliver, que també deixa palès a les seves memòries les greus deficiències estructurals que patiren les milícies:

³² GUARNER, Vicenç: *op.cit.*, p. 129-130.

³³ ORWELL, George: *op.cit.*, p. 49-50.

«Lamentablemente, en la preparación de unidades y espíritu de combate no pudimos pasar de los cuadros urbanos de Defensa. (...) No había sido concebida una campaña a lo largo y ancho del país. Carecíamos de tiempo y de dinero para hacerlo.»³⁴

Oliver també titlla de pintoresques i estrofolàries les columnes anarquistes degut a l'extravagància de l'equip i el vestuari:

«... en el cuartel Bakunin de Pedralbes los habían provisto de fusiles, pero sin cerrojos. Éstos tuvieron que irlos ajustando a cada fusil en la estación de ferrocarril...»³⁵

Acaba per concloure que hi havia un problema real per abastir el front de material bèl·lic:

«Nuestro problema principal en el Comité de Milicias fue la escasez de municiones de fusil y de ametralladora; también de proyectiles de artillería y bombas de aviación.»³⁶

A totes aquestes deficiències i mancances s'han d'afegir altres "inputs" com ara la nul·la disciplina que acostumen a tenir les milícies (durant l'enfrontament anaren millorant de forma gradual), la desconfiança enfront l'estament militar professional així com el refús a qualsevol forma de militarització (sobretot en columnes anarcosindicalistes, que eren majoria), i la distribució dels escassos recursos militars que no es fan segons criteris necessitats militars sinó per afinitat política o sindical de les columnes.

Els defectes fonamentals de les milícies radiquen en la seva estructura, i només en part en la ideologia que les informa. Els defectes d'improvisació, de menyspreu pel criteri militar dels professionals, de politització partidista, d'incapacitat orgànica per a emprendre maniobres de llarga durada i de manca de capacitat de maniobra militar són propis de tots els grups polítics que van lluitar en el front.³⁷

³⁴ GARCÍA OLIVER, Juan: *op.cit.*, p. 265.

³⁵ *Ibíd.* p. 313.

³⁶ *Ibíd.* p. 367.

³⁷ CRUELLES, Manuel: *op.cit.*, p. 44.

No obstant tots aquests defectes les milícies van saber plantar cara als revoltats fent un front de guerra bastant regular i coherent.

Milícies al Front

Un cop vençut l'intent colpista militar de Barcelona i amb la configuració del nou poder, la guerra passa a ser la principal preocupació de totes les forces polítiques. Malgrat les nombroses discrepàncies que sorgeixen entre les forces antifeixistes, tots els dirigents polítics i sindicals de Catalunya són conscients de la necessitat immediata d'enviar forces armades a Aragó on ha triomfat el sollevament militar.

A Aragó havia triomfat l'alçament i les seves capitals estaven en mans dels feixistes. Des de Catalunya es temia que una vegada es recuperés el territori aragonès els feixistes decidissin atacar i expandir-se cap a Catalunya. Des de Catalunya es pren la iniciativa i les primeres forces catalanes improvisades surten cap allà.

Si bé les primeres grans columnes de milicians parteixen a partir del 24 de juliol de Barcelona, ja en dies anteriors havien sortit grups armats d'*impacientes* cap al front d'Aragó conscients que s'havia d'actuar amb rapidesa. Aquests grups acabarien sent assimilats per les columnes més grans que en els següents dies van arribar al front.

De columnes i grups de combatents hi van haver molts, però tots acabaren unint-se a les columnes més grans. Les columnes normalment adoptaven un nom distintiu, que podia ésser el nom del líder polític o assessor militar que les dirigia o algun element referent a la ideologia de la columna.

Columnes Anarquistes:

Les primeres columnes de milicians que sortiren de la ciutat de Barcelona amb destinació Aragó foren de contingut anarcosindicalista, demostrant la seva superioritat política i numèrica dins del conjunts del proletariat català³⁸. Les principals columnes anarquistes sorgides el mateix juliol del 1936 foren 3.

³⁸ BRUSCO, Ramon: op.cit., p.84.

El 23-24³⁹ de juliol, després d'un reclutament a contrarellotge i frenètic surt la primera columna estructurada amb el carismàtic líder anarquista Durruti i amb Pérez Farràs d'assessor militar. La columna Durruti estigué formada per uns 2000 homes, la immensa majoria milicians, però també hi havien forces d'ordre públic i soldats que s'havien "diluït milicianament". La columna va disposar d'un bon armament amb fusells i metralladores abundants i tres bateries d'artilleria.

En arribar al front la columna augmentà els efectius amb la incorporació d'altres columnes i arribà a disposar d'un armament important.

La segona columna anarquista comandada pel líder anarcosindicalista Ortiz, que donava nom a la columna va sortir de Barcelona el 24 de juliol amb 2000 homes. Disposava d'una important representació de soldats del 34è Regiment i d'un suport de 3 bateries d'artilleria. Assolí la xifra de 6000 combatents ja que va fagocitar/incloure d'altres columnes menors com la Hilario- Zamora o la Peñalver, 16 metralladores, 9 morters i 12 peces d'artilleria. Va destacar en operacions com la pressa de la important ciutat de Casp.

La última gran columna anarquista que surt de Barcelona durant el juliol és la que rebé el nom del màrtir del cop d'estat Ascaso. Molt ben preparada militarment i amb carros de combat acabà integrant-se a la columna del coronel Villalba.

Ja a finals d'agost i principi de setembre van sortir les últimes dues columnes d'ideologia anarquista, "Los aguiluchos" amb Garcia Oliver de dirigent i la Roja y Negra, amb un miler de milicians cada una.

Durant l'estança al front, Oliver treu impressions del funcionament de les milícies. Després d'un petit amotinament dels milicians de la columna "los aguiluchos" causat per menjar un ranxo fred, Oliver deixar clar la essència de les milícies i justifica la indisciplina que a vegades hi havia dins.

«No son ni soldados obligados ni soldados voluntarios, no han jurado ninguna bandera ni conocen ningún código militar. Son enrolados espontáneamente».⁴⁰

³⁹ Va sortir d'una manera fraccionada

⁴⁰ GARCÍA OLIVER, Juan: *op.cit.*, p. 353.

Columnes comunistes:

Els partits comunistes també van mobilitzar milicians i formaren les seves pròpies columnes. El 25 de juliol partia cap a Aragó la columna del PSUC-UGT anomenada del Barrio/Carles Marx. Aquesta columna disposava de 2000 milicians, amb un important contingent d'estrangers i tres bateries d'artilleria. A finals del 36 la columna s'estabilitzà i fortifica el front de guerra. La columna Carles Marx es militaritzà molt fàcilment.

Una altre partit comunista que aplegà un gran nombre de combatents va ser el POUM, que va crear una primera columna (Lenin/Maurin) el 25 de juliol amb 2000 milicians i 50 estrangers.

El 29 d'agost sortí la segona columna del POUM cap al front amb 1000 milicians.

Columnes Republicanes i nacionalistes.

Les columnes fidels a la república i nacionalistes van ser les que van tenir una posició més secundària degut a que els seus respectius partits polítics també tenien un paper secundari dins la nova vida política i militar que marcava el nou marc revolucionari. Aquest fet suposa que siguin unes columnes que ja des del seu naixement són vistes amb mals ulls pels revolucionaris, que les titllen de “burgeses i anti revolucionàries”.

Segons recull el llibre *La columna Macià – Companys*, la situació pels voluntaris nacionalistes no era massa tranquil·la, ja que a vegades s'havia de lluitar contra els revoltats feixistes i a la vegada protegir-se de bales de la pròpia rereguarda, doncs certs milicians de sectors revolucionaris feien la guerra als feixistes però també tenien una altra guerra particular contra un enemic de “classe” que identificaven en els sectors purament republicans i nacionalistes.⁴¹

La columna Macià- Companys esdevé “l'estendard de guerra” d'Esquerra Republicana de Catalunya. Tot i que comença amb una situació precària la columna

⁴¹ HERNÁNDEZ, Francesc Xavier; ÍÑIGUEZ, David: *op.cit.*, p. 73.

catalanista acaba tenint 2000 milicians, 25 metralladores, 28 fusells metralladors i 3 bateries. Cal destacar que tota l'activitat militar es duta a terme per militars professionals.

L'altre columna a tenir en compte es la que organitza el coronel Villalba, que disposant de 3000 homes, molts d'ells militars fidels a la República va aconseguir consolidar-se com l'eix centralitzador d'Osca.

Finalment la columna pirinenca o les milícies alpines, com a força que destaca en accions com sabotatges a la zona dels Pirineus Aragonesos i formada per muntanyencs aragonesos, elements civils i joventut catalanista radical.

Si bé aquestes columnes republicanes i nacionalistes són numèricament més febles que les d'altres formacions, si que destaquen per l'alt grau de disciplina i els càrrecs i direcció militar.

Tal com aclara Brusco, l'objectiu principal d'aquestes columnes serà vèncer l'enemic feixista i consolidar la seva posició per tal de reinstaurar amb força l'ordenament polític, econòmic i social existent abans del 19 de juliol del 1936.⁴²

El front

La primera expansió va ser relativament fàcil, ja que els sollevats van comprendre que amb els mitjans dels que disposaven només es podien fer forts a les capitals, i per tant gran part del territori aragonès va ser "cedit" però presentant batalla, fins a fer-se forts en els nuclis principals.⁴³

Totes les milícies després de certes resistències i d'avançar per territori aragonès ocupen molts punts estratègics, arriben a un punt d'estancament i de paràlisi degut a la superior preparació de l'enemic i les pròpies deficiències que arrossegaven les columnes. Les tres capitals de província aragoneses (Saragossa, Osca i Terol) havien

⁴² BRUSCO, Ramon: *op.cit.*, p.94.

⁴³ CRUELLES, Manuel: *op.cit.*, p.42-43.

resistit constants ofensives de les forces republicanes i continuaven a mans de les tropes franquistes.

Aquest fet significava l'inici i consolidació d'una guerra de posicions estabilitzades i un front estàtic que no afavoria gens a les milícies. Per altra banda també suposava l'existència d'una barrera defensiva que protegia Catalunya d'un possible imminent atac feixista.

D'aquesta manera arribem a finals de l'any 1936 amb un extens front fortificat i estacionari d'uns 400-500 quilòmetres que va de Belchite fins als Pirineus que es defensat per uns 30.000 voluntaris. **(fig3.)**

García Oliver en veure la impossibilitat de la columna Durruti de prendre Saragossa advertí que esdevindria aquest front:

«Habría que taponar urgentemente la ruta del sur del Ebro y la ruta por encima de Bujaraloz, colocando fuerzas entre Alcubierre, Tardienta y Grañén, en un amago de tomar Huesca, para polarizar en dicha ciudad la máxima cantidad posible de fuerzas de que dispusiese el enemigo para que no las utilizase en el sector sur de el Ebro, reduciendo, por nuestra parte, a una especie de zona muerta la zona centro ocupada por Durruti(...)Habría que disponer de unos treinta mil milicianos y formar un verdadero frente. Frente que forzosamente debería ser estacionario, con la menor cantidad posible de operaciones. (...) Habría un consumo de municiones y un desgaste de armamento que habría que reponer»⁴⁴

Per altra banda també denuncia les rivalitat entre columnnes de diferent color polític i la dinàmica de les columnnes en fer un front estacionari.

«Exístian rivalidades y celos del partido y de organización. Nadie se prestava a contribuir a que otro tuviese un éxito sonado... A los milicianos no les gustaba la guerra de ofensives. En cambio, se pegaban bien al terreno. No admitían hacer esfuerzos para ir adelante ni tampoco retroceder».⁴⁵

⁴⁴ GARCÍA OLIVER, Juan: *op.cit.*, p. 267.

⁴⁵ GARCÍA OLIVER, Juan: *op.cit.*, p. 354.

Orwell relata la calma que va suposar aquest front estacionari:

«I, mentrestant, no passava res, no passava mai res. Els anglesos acostumaven a dir que allò no era una guerra, sinó una fastigosa pantomima. Rares vegades ens trobàvem sota el foc directe dels feixistes. L'únic perill, l'oferien les bales perdudes, que, com que la línia de foc s'encorbava cap endavant a banda i banda nostra, venien de diverses direccions. Totes les baixes, aquella temporada, eren causades per bales perdudes»⁴⁶

Un altre testimoni del front fa especial èmfasis en la tranquil·litat d'aquest:

«No hi havia gaires combats. Només de tant en tant donaven l'ordre d'atacar. Era molt avorrit. No fèiem guerra, fèiem intercanvis: ells tenien plàtans de les Canàries i nosaltres teníem paper de fumar... Un dia fins i tot vam fer un partit de futbol, els feixistes i nosaltres, i és que ens avorriem».⁴⁷

La columna Macià- Companys destaca també pel típic quietisme que caracteritza el front d'Aragó:

«La vida al front, quan els combats s'aturen, es destina a consolidar les posicions defensives de les dues brigades catalanes. També els soldats catalans es dedicaran a realitzar descobertes, és a dir, creuar les pròpies trinxeres protegides per filferades i controlar i guaitar les enemigues per conèixer on es troben els punts forts i nius de metralladores».⁴⁸

El front estacionari que es va fer al llarg de l'Aragó fa que molta gent perdi els ànims i l'entusiasme de dur la iniciativa i es fan paleses les diferències de criteri entre formacions polítiques. Cal recordar que cada milícia té una concepció política/sindical pròpia i per tant una manera d'organitzar-se, uns objectius i prioritats diferents a les altres forces polítiques o sindicals. Això fa que certs sectors arribats el moment de la militarització es militaritzin de bones a primeres sense oferir resistències, i en canvi d'altres es mostrin reticents.

⁴⁶ ORWELL, George: *op.cit.*, p. 82.

⁴⁷ CAMPS, Judit; OLCINA, Emili: *op.cit.*, p.271.

⁴⁸ HERNÁNDEZ, Francesc Xavier; ÍÑIGUEZ, David: *op.cit.*, p. 149.

La fi de les Milícies. La militarització

La frase enunciada per Durruti que diu “Renunciaremos a todo menos a la victoria” ja prediu com l'organització de les milícies estava sent devaluada i deixava de ser “intocable” per donar pas a aquells punts de vista que demanaven urgentment la composició d'un Exèrcit Popular de la República que acabaria suposant la fi d'aquella innovadora força de xoc que eren les milícies.

El fer la revolució per guanyar la guerra que suposava una concepció obrera i popular d'assolir unes conquestes socials quedava escombrada per la proposta d'avantposar guanyar la guerra per ja després fer una revolució. Això en altres paraules suposava la militarització de les milícies per ser incloses dins de les brigades que composaven l'Exèrcit Popular de la República. Suposava també l'acceptació de la política del Govern centralista de Madrid enfront el govern de la Generalitat, on els anarcosindicalistes tenien una quota de poder significativa.

A Catalunya aquesta militarització i transformació deliberada va ser més lenta i progressiva que altres llocs de l'Estat Espanyol ja que els anarcosindicalistes tot i estar debilitats pels constants estira i arronses amb les altres forces polítiques, seguien tenint un pes important dins el poder a Catalunya. Aquestes resistències a voler esdevenir un òrgan clàssic militar acabarien amb els tràgics fets de Maig del 37, fent que a Catalunya la militarització acabés entrant a sang i foc entre les mateixes forces antifeixistes. Finalment la totalitat de l'organització militar catalana esdevé Exèrcit de l'Est, comandat pel general Pozas i fortament controlat pels comunistes.⁴⁹

Cruells apunta que hi ha haver un interès polític especial a desprestigiar les milícies, sobretot a les que eren originàries de Catalunya i havien cobert els fronts d'Aragó. Aquest interès guardava una doble intencionalitat política, la de desprestigiar l'intent militar del Govern autònom de Catalunya, i per altra banda, desprestigiar els anarquistes que eren els que majoritàriament havien lluitat en aquells fronts de guerra.⁵⁰

Aquests intents de desprestigi també són denunciats per Vicenç Guarner.

⁴⁹ Ja havia caigut el govern Caballero i s'havia format el govern Negrín (dia 18.)

⁵⁰ CRUELLES, Manuel: *op.cit.*, p. 43.

«El front d'Aragó, terriblement atrapat per manca de municions i de pertrets de guerra, fora de Catalunya era qualificat de “mandrós” i d’“estàtic”, i es deia que la indústria catalana no rendia com era degut.»⁵¹

George Orwell també tracta la militarització de les milícies i deixa clar l'objectiu polític que hi havia rere aquest procés:

«Com de costum, la dislocació de les milícies fou portada a terme en nom de l'eficiència militar; ningú no podia negar que s'imposava una reorganització militar total. Tanmateix, hauria estat perfectament possible de reorganitzar les milícies i augmentar-ne l'eficiència sense per això retirar-les del control directe dels sindicats; la principal finalitat del canvi consistia a assegurar-se que els anarquistes no posseïssin un exèrcit propi(...) Van ser els anarquistes, sobretot, els qui van salvar la situació, i molt més endavant les milícies anarquistes, a despit de llur indisciplina, van ser, notòriament, les millors forces entre les que eren purament espanyoles».⁵²

García Oliver també diu la seva i tot i ser partidari d'un enquadrament militar dins de les forces milicianes acaba denunciant la persecució de les columnes milicianes i la substitució per unitats militaritzades de tendència clarament comunista.

«No llegaron a ser fuerzas aptas para grandes movimientos (...) se iban pegando al terreno donde podían, tras las trincheras o los accidentes del terreno; pero de allí no consiguieron desalojarlos las diversas tentativas que realizaron los militares fascistas. Allí estuvieron, hasta que la ola nueva de mandos militares y políticos transformó las columnas en unidades militares y el frente de Aragón dejó de estar al cuidado de los Ortiz, Jover, García Vivancos, Sanz, Ascaso, Aldabaldetresco y otros responsables anarcosindicalistas de las columnas. Cuando estos compañeros fueron desplazados por el Campesino, Líster, Modesto, Vega y demás eminencias comunistas, se perdió el frente de Aragón creado por el Comité de Milicias Antifascistas de Cataluña».⁵³

De totes aquestes fonts testimonials s'extreu que van ser sobretot els sectors comunistes els que van iniciar una campanya de difamacions per tal d'acabar controlant un Exèrcit jeràrquic i fortament centralitzat.

⁵¹ GUARNER, Vicenç: *op.cit.*, p. 36.

⁵² CRUELLS, Manuel: *op.cit.*, p. 52-53.

⁵³ GARCÍA OLIVER, Juan: *op.cit.*, p. 269-270.

Val a dir que la militarització i la posterior mobilització que comporta la construcció/ transformació de les milícies no va resultar ser massa efectiva, doncs no es van conquerir més territoris dels que ja havien ocupat les milícies, i tampoc es va impedir el retrocés progressiu de les forces republicanes. Resulta difícil justificar que aquest sistema resultés ser millor que el de les milícies argüint que la militarització i la disciplina van arribar massa tard. Aquest va ser un procés sobretot polític.

Conclusions

La primera conclusió és que les milícies són un mirall i l'expressió més clara de la vida política a Catalunya. L'atomització del poder a la rereguarda, i la falta d'un organisme central que queda totalment debilitat suposa la ingerència de forces polítiques i sindicals dins del nou marc polític marcat per l'alçament feixista.

La dissolució de l'estructura militar existent a Catalunya suposa la creació de les milícies, unes forces que naixeran per la necessitat immediata de reconquerir el territori veí de l'Aragó per crear un cordó sanitari de defensa i a la vegada per defensar la Revolució (CNT-FAI i POUM).

Sense un exèrcit amb que poder controlar la societat catalana són les milícies les que s'erigeixen com a força per fer-ho, i totes les organitzacions polítiques i sindicals voldran impregnar-les de la seva concepció ideològica. Aquest gran ventall d'idees i postulats farà que no hi hagi un acord per fer un model d'exèrcit comú i les milícies acabaran esdevenint petits exèrcits polítics amb els quals cada partit o sindicat exercirà la seva particular guerra. Aquesta particular guerra suposarà una lluita contra l'enemic de l'altra banda de les trinxeres i contra l'enemic polític del seu costat i la rereguarda. Aquesta doble direcció i finalitat afeblirà sense cap mena de dubte el bàndol república català, ja feble degut a les deficiències estructurals que patia des de l'alçament.

Respecte les milícies, val a dir que el fet de que la preponderància d'aquestes siguin de tendència anarcosindicalista farà que es generalitzin els aspectes d'aquestes com si fossin totalment homogènies, deixant de banda les particularitats que poden tenir les altres columnes de diferents partits i ideologia. Això tot i ser comprensible degut a que eren les més importants per nombre, organització i perquè marquen la dinàmica posterior, acaba eclipsant a les altres columnes que sembla que tinguin una mera presència testimonial i esdevinguin prolongacions de les mateixes milícies anarcosindicalistes.

Les milícies neixen amb unes deficiències estructurals importants com l'escassetat d'armament bèl·lic, la indisciplina i la manca d'instrucció. També trobem certs "topalls" ideològics com l'animadversió i el refús a tot allò que olora a militar. Malgrat totes aquestes mancances, amb el temps acaben millorant en organització i disciplina, i aconsegueixen apoderar-se d'una part considerable del territori tot

mantenint-lo durant molt temps, sense rebre ajudes humanes ni materials que no provenguin de les pròpies columnes o milícies.

Finalment, la militarització que havia de ser un procés que buscava optimitzar i canalitzar l'esforç bèl·lic milicià per tal de fer-lo més efectiu tot eradicant els "tics" revolucionaris, esdevé una maniobra política per aclaparar tot el poder de les forces combatents per part dels comunistes. Per tant, la militarització acaba sent una excusa disfressada de necessitat per aconseguir l'hegemonia política d'un sector ideològic sobre un altre.

Bibliografia:

BRUSCO, Ramon, *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya*, Edicions El jonc, Lleida: 2003.

CAMPS, Judit; OLCINA, Emili, *Les milícies catalanes al front d'Aragó, Laertes, Barcelona: 2006.*

CRUELLES, Manuel, *De les Milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*, Dopesa, Barcelona: 1974.

ESCOFET, Frederic, *Un militar al servei de Catalunya. Biografia. Memòries del 6 d'octubre de 1934 i del 19 de juliol del 1936.* Edicions Generalitat de Catalunya, Barcelona : 1999.

GARCÍA OLIVER, Juan, *El eco de los pasos*, Editorial Planeta, Barcelona: 2008.

GUARNER, Vicenç, *L'aixecament militar i la Guerra Civil a Catalunya*, Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona: 1980.

HERNÁNDEZ, Francesc Xavier; ÍÑIGUEZ, David, *La Columna Macià-Companys*, Fundació Josep Irla, Barcelona: 2009

HERNÁNDEZ, Francesc Xavier, *Història militar de Catalunya. Vol. IV Temps de Revolta*, Rafael Dalmau editor, Barcelona: 2004.

ORWELL, George, *Homenatge a Catalunya*, Editorial Ariel, Barcelona: 1969.

SOLÉ SABATÉ, Josep M; VILLARROYA, Joan, *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Edicions 62, Barcelona: 2005.

TERMES, Josep, *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)* dins de: VILAR, Pierre (Dir.): *Història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona: 1999.

UCELAY DA CAL, Enric, *La Catalunya Populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Edicions La Magrana, Barcelona: 1982.

V.V.A.A, *Ordre Públic i Violència a Catalunya*, Dau, Barcelona: 2011

ANNEXOS

Imatge retirada

(Fig.1) Organigrama del Comitè Central de Milícies Antifeixistes

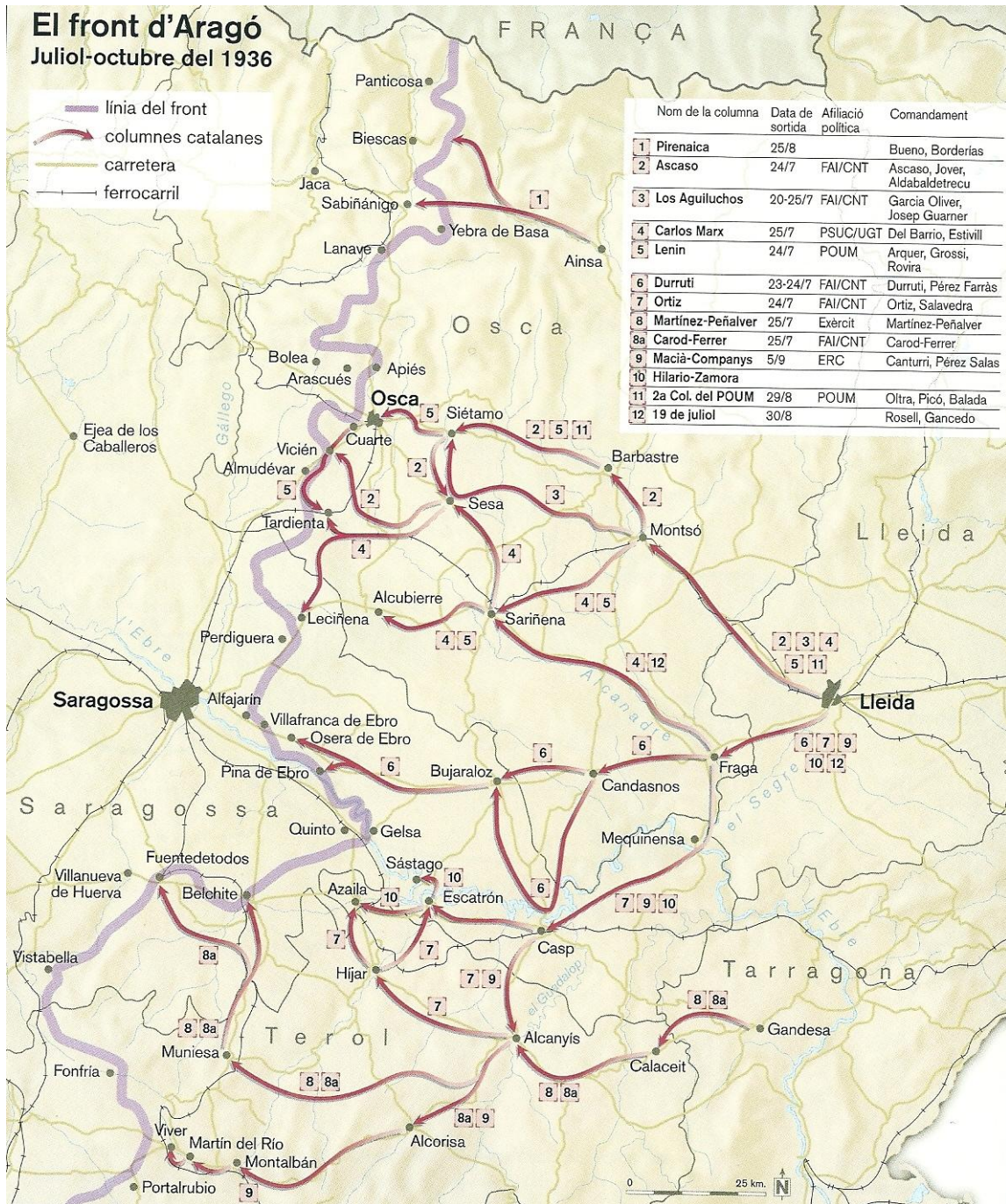
Font: <http://www.anarcosindicalismohistoria.info/historia/milicias-y-ejercito/>

Web consultada el 29/08/2013 a les 22:00 hores

Imatge retirada

(Fig.2) Exemples dels cartells utilitzats per mobilitzar el poble i fomentar l'allistament a les milícies.

Font: "Col.lecció Cartells del Pavelló de la República / Universitat de Barcelona"

(Fig.3) Mapa del front d'Aragó amb la distribució de les milícies.

Font: "Milícies al front", Edicions 62, Barcelona 2006. p.79.